

INFORMATSIOON JA DOKUMENTATSIOON
Raamatukogude mõju hindamise
meetodid ja menetlused

Information and documentation
Methods and procedures for assessing the impact of
libraries
(ISO 16439:2014)

EESTI STANDARDI EESSÕNA

See Eesti standard on

- rahvusvahelise standardi ISO 16439:2014 ingliskeelse teksti sisu poolest identne tõlge eesti keelde. Tõlgenduserimeelsuste korral tuleb lähtuda ametlikes keeltes avaldatud tekstidest;
- jõustunud Eesti standardina sellekohase teate avaldamisega EVS Teataja 2016. aasta aprillikuu numbris.

Standardi tõlke koostamise ettepaneku on esitanud tehniline komitee EVS/TK 22 „Informatsioon ja dokumentatsioon“, standardi tõlkimist on korraldanud Eesti Standardikeskus ning rahastanud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Standardi on tõlkinud Sirje Nilbe, eestikeelse kavandi projektijuht oli Kai Välbe. Standardi kommenteerimise töörühmas olid Eesti Rahvusraamatukogu, Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi, Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu ja Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu spetsialistid. Standardi on heaks kiitnud EVS/TK 22.

See standard on rahvusvahelise standardi ISO 16439:2014 eestikeelne [et] versioon. Teksti tõlke on avaldanud Eesti Standardikeskus ja sellel on sama staatus ametlike keelte versioonidega.

This standard is the Estonian [et] version of the International Standard ISO 16439:2014. It was translated by the Estonian Centre for Standardisation. It has the same status as the official versions.

Tagasisidet standardi sisu kohta on võimalik edastada, kasutades EVS-i veebilehel asuvat tagasiside vormi või saates e-kirja meiliaadressile standardiosakond@evs.ee.

ICS 01.140.20

Standardite reprodutseerimise ja levitamise õigus kuulub Eesti Standardikeskusele

Andmete paljundamine, taastekitamine, kopeerimine, salvestamine elektroonsesse süsteemi või edastamine ükskõik millises vormis või millisel teel ilma Eesti Standardikeskuse kirjaliku loata on keelatud.

Kui Teil on küsimusi standardite autorikaitse kohta, võtke palun ühendust Eesti Standardikeskusega: Aru 10, 10317 Tallinn, Eesti; koduleht www.evs.ee; telefon 605 5050; e-post info@evs.ee

SISUKORD

EESSÕNA.....	V
SISSEJUHATUS.....	VI
1 KÄSITLUSALA.....	1
2 NORMIVIITED	1
3 TERMINID JA MÄÄRATLUSED.....	1
4 RAAMATUKOGU MÕJU MÄÄRATLUS JA KIRJELDUS.....	13
4.1 Üldist.....	13
4.2 Raamatukogu mõju määratlus	14
4.3 Raamatukogu mõju aspektid	14
4.4 Raamatukogu mõju ilmingud.....	15
4.5 Mõju planeerimine	18
4.6 Mõju hindamise proovikivid	19
4.7 Mõjuhindamisprojektide teostamine	20
4.8 Mõjuhindamise tulemuste kasutamine	21
5 RAAMATUKOGU MÕJU HINDAMISE MEETODID.....	21
5.1 Üldist	21
5.2 Järelduslik tõendus	22
5.3 Küsitlustõendus.....	22
5.4 Vaatlustõendus	23
5.5 Kombineeritud meetodid	23
5.6 Kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed andmed.....	24
6 JÄRELDUSLIK TÕENDUS.....	25
6.1 Üldist	25
6.2 Statistika.....	25
6.3 Raamatukogu tulemusindikaatorid	26
6.4 Kasutajate rahulolu küsitluste andmed.....	28
7 KÜSITLUSTÕENDUS	29
7.1 Üldist	29
7.2 Mõjuküsitlused.....	29
7.3 Intervjuud ja fookusgrupiintervjuud.....	39
7.4 Kasutajate enesehindamine	44
7.5 Narratiivse tõenduse kogumine	46
8 VAATLUSTÕENDUS.....	48
8.1 Üldist	48
8.2 Vaatlus.....	48
8.3 Logianalüüs	49
8.4 Enesevaatlus	50
8.5 Viiteanalüüs.....	50
8.6 Teadmiste ja oskustele avaldunud mõju testimine.....	51
9 RAAMATUKOGU MÕJU HINDAMISE KOMBINEERITUD MEETODID	55
9.1 Kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete andmete kombineerimine	55
9.2 Raamatukogu mõju määramise kombineeritud meetodite näited	56
9.3 Mõju hindamise kombineeritud meetodite eelised ja puudused.....	60
10 RAAMATUKOGUDE MAJANDUSLIKU VÄÄRTUSE HINDAMINE	60
10.1 Üldist	60
10.2 Raamatukogust kasutajaile saadava kasu väärtuse arvutamine.....	60
10.3 Tasuvusanalüüs	65

10.4 Majandusliku mõju analüüs.....	66
Lisa A (teatmelisa) Mõjuküsitluse näited	68
Lisa B (teatmelisa) Meetodi valik	74
Lisa C (teatmelisa) Raamatukogu mõju hindamine asutuse või organisatsiooni laiemas hindamises raames	78
Kirjandus.....	83

EESSÕNA

ISO (*International Organization for Standardization*) on ülemaailmne rahvuslike standardimisorganisatsioonide (ISO rahvuslike liikmesorganisatsioonide) föderatsioon. Tavaliselt tegelevad rahvusvahelise standardi koostamisega ISO tehnilised komiteed. Kõigil rahvuslikel liikmesorganisatsioonidel, kes on mingi tehnilise komitee pädevusse kuuluvast valdkonnast huvitatud, on õigus selle komitee tegevusest osa võtta. Selles töös osalevad käsikäes ISO-ga ka rahvusvahelised, riiklikud ja valitsusvälised organisatsioonid. Kõigis elektrotehnika standardimist puudutavates küsimustes teeb ISO tihedat koostööd Rahvusvahelise Elektrotehnikakomisjoniga (IEC),

Selle dokumendi koostamiseks kasutatud ja edasiseks haldamiseks mõeldud menetlusi on kirjeldatud ISO/IEC direktiivide 1. osas. Eriti tuleb tähele panna eri ISO dokumentide heakskiitmise tingimusi. See dokument on koostatud ISO/IEC direktiivide 2. osas esitatud reeglite kohaselt (vt www.iso.org/directives).

Tuleb pöörata tähelepanu võimalusele, et standardi mõni osa võib olla patendiõiguse subjekt. ISO ei vastuta sellis(t)e patendiõigus(t)e väljaselgitamise eest. Dokumendi koostamisel selgunud patendiõiguste üksikasjad on esitatud sissejuhatuses ja/või ISO-le saadetud patendideklaratsioonide nimestikus (vt www.iso.org/patents).

Mis tahes selles dokumendis kasutatud ärinimi on lisatud kasutajale arusaadavuse huvides ega tähenda, et ISO seda soovitaks.

ISO vastavushindamisega seotud terminite ja väljendite selgitust ning teavet Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) tehniliste kaubandustõkete lepingust kinnipidamise kohta vaadake veebilehelt http://www.iso.org/iso/home/standards_development/resources-for-technical-work/foreword.htm.

Selle dokumendi eest vastutab tehnilise komitee ISO/TC 46 „Information and documentation“ alamkomitee SC 8 „Quality – Statistics and performance evaluation“.

SISSEJUHATUS

See rahvusvaheline standard annab raamatukogudele juhtnööre raamatukogu mõju ja väärtuse hindamise meetodite kohta. Standard on koostatud rahuldamiseks ülemaailmset nõudlust raamatukogu mõju hindamise täpsemate juhiste järele.

Standardis kirjeldatud meetodid ei hõlma kõiki hindamismeetodeid ega -menetlusi, vaid valitud on raamatukogu mõju hindamiseks enim kasutatud ja kõige efektiivsemad. Selle rahvusvahelise standardiga ei välistata neid hindamismeetodeid, mida siinkohal pole kirjeldatud.

Raamatukogud erinevad oma tüübilt, ülesannetelt ja teenindatavate elanikerühmade poolest. Neid iseloomustab rida eripäraseid omadusi (struktuur, rahastamine, valitsemine jne) ning need on mõjutatud arvukatest olukorrast tingitud teguritest. Kuna raamatukogude varieeruvus maailmas on suur, on tähtis mõista, et kõik selles standardis kirjeldatud meetodid ei ole kasutatavad kõigis raamatukogudes.

Selle rahvusvahelise standardi lisas A esitatakse näiteid mõjuküsitlustest. Lisas B antakse soovitusi eri otstarbega meetodite valimiseks. Lisas C kirjeldatakse juhtumit, kus raamatukogu mõju hinnatakse asutuse või organisatsiooni hindamise laiemas raamistikus.

1 KÄSITLUSALA

See rahvusvaheline standard määratleb raamatukogu mõju hindamise terminid ja kirjeldab hindamise meetodeid, et täita järgmisi eesmärgi:

- soodustada raamatukogude strateegilist planeerimist ja kvaliteedijuhtimist;
- hõlbustada raamatukogu mõju võrdlemist eri aegadel ja sarnase tüüpi ja missiooniga raamatukogude vahel;
- esile tuua raamatukogude rolli ja väärtust õppimises ja uurimistöös, hariduses ja kultuuris, sotsiaalsel ja majanduselul;
- toetada poliitiliste otsuste tegemist teenuste taseme ja raamatukogude strateegiliste sihtide kohta.

See rahvusvaheline standard vaatleb raamatukogude mõju üksikisikutele, institutsioonidele ja ühiskonnale. Standard on rakendatav iga tüüpi raamatukogudes kõigis maades. Siiski ei saa kõiki siin kirjeldatud meetodeid rakendada kõigis raamatukogudes. Üksikute meetodite rakendatavuse piiranguid täpsustatakse kirjeldustes.

2 NORMIVIITED

Alljärgnevalt loetletud dokumendid, mille kohta on standardis esitatud normiviited, on kas terveniisti või osaliselt vajalikud selle standardi rakendamiseks. Dateeritud viidete korral kehtib üksnes viidatud väljaanne. Dateerimata viidete korral kehtib viidatud dokumendi uusim väljaanne koos võimalike muudatustega.

ISO 2789:2013. Information and documentation — International library statistics

3 TERMINID JA MÄÄRATLUSED

Standardi rakendamisel kasutatakse alljärgnevalt esitatud termineid ja määratlusi.

3.1

teadusraamatukogu (*academic library*)

raamatukogu, mille põhifunktsioon on pakkuda teavet õppimiseks ja uurimiseks

MÄRKUS Hõlmab kõrgharidusasutuste raamatukogusid ja üldiseid teadusraamatukogusid.

[ALLIKAS: ISO 2789:2013, 2.1.1]

3.2

juurdepääs (*access*)

võimalus kätte saada ja kasutada teenust või vahendit

3.3

juurdepääsetavus (*accessibility*)

teenuse või vahendi kättesaamise ja kasutamise hõlpsus

[ALLIKAS: ISO 11620:—, 2.2¹]

¹ EE MÄRKUS Tekstis parandatud läbivalt vigased viited ingliskeelses tekstis.